

Replik til Vagn Skovgaard-Petersens opposition

Af Harry Haue

Ved forsvaret af min afhandling: *Almendannelse som ledestjerne. En undersøgelse af almindannelsens funktion i dansk gymnasieundervisning 1775-2000* var professor, dr.pæd. Vagn Skovgaard-Petersen førsteopponent, mens professor, lic.phil. Finn Hauberg Mortensen, Dansk Institut for Gymnasiepædagogik ved Syddansk Universitet, var andenopponent. Ex auditorio opponerede professor mag.art. Lars Qvortrup, Center for aktive Medier, ligeledes ved Syddansk Universitet. Finn Hauberg Mortensens opposition er offentliggjort i *Gymnasiepædagogik* nr. 38, som kan rekvireres ved Dansk Institut for Gymnasiepædagogik eller downloades fra DIG's hjemmeside, www.dig.sdu.dk.

Førsteopponenten er forbeholden over for min teoribrug, nok især Niklas Luhmanns systemteori. Denne er i sin radikalitet da også en udfordring for vore traditionelle forestillinger om kausalitet og intentionalitet. Jeg var og er stadig af den overbevisning, at netop Luhmanns forestillinger om kommunikation som den mindste bærende enhed i al samfundsmæssig udvikling i moderne tid er vægtige og perspektivrige. Ikke mindst hans brug af symbolsk generaliserede kommunikationsmedier har jeg ment at kunne udnytte til at nå ind til kernen i almindannelsens begrebslige funktion. Mit udgangspunkt var således, at kommunikation er skabende, og at den foregår mellem mennesker, psykiske systemer, der må opfattes som adskilt fra samfundet, det sociale system. For at denne kommunikation skal lykkes, er det nødvendigt at bruge de symbolske medier, der kan opfattes som et sprog i sproget. Almindannelse ser jeg da som et medie, der gør det muligt på en gennemskuelig måde at tale om undervisningens form og indhold; som en funktion af kommunikationen om undervisningen ændres begrebets indhold, idet der i en kompleks verden må være et funktionelt pres på den måde, almindannelse hidtil er blevet opfattet på. Det kan være en ny videnskab, der banker på gymnasiets dør, eller en ny arbejdsform. Brugen af almindannelse må hindre, at fagene i for høj grad bliver mål i sig selv, og fastholde forestillingen om, at de er midler til elevens videnstilegnelse og erkendelse. Luhmanns teori omfatter også forestillingen om, at kun kompleksitet kan reducere kompleksitet. Det kommer til udtryk i et stadigt mere komplekst skolesystem, hvor eleverne kan træffe mange fagvalg og har en reel medbestemmelse. De kan dermed positionere sig hensigtsmæssigt til at reducere kompleksiteten og herved få en realistisk opfattelse af egen og andres plads i verden.

Man kunne spørge, hvad ville afhandlingen have været uden udnyttelse af denne teori? Luhmanns opfattelse af iagttagelse og paradoks betød, at jeg blev i stand til at skelne mellem almindelse og dannelse og undgå at skille almindelse og studieforberedelse fra hinanden. Netop den stringens, hvormed jeg har fastholdt dette udgangspunkt, har bidraget til at kaste lys over almindelsens funktion. Jeg har derfor den opfattelse, at brugen af disse teoretiske »briller« har medvirket til at bringe ny indsigt, som næppe ville have kunnet tilvejebringes uden.

Førsteopponenten godtager med nogle modifikationer min model som en definition og er tilfreds med de fem opstillede målestokke for almindelse, nemlig at alle videnskabers almene dele skal være repræsenteret i undervisningen, at alle fag skal være forpligtet på deres almindende funktion, at der fortløbende skal tilvejebringes en balance mellem kundskabstilegnelse og erkendelsesmuligheder, at begrebet giver undervisningen en fremadrettet orientering og endelig, at almindelse skal være i overensstemmelse med samfundets fremherskende værdier.

Derimod er han kritisk over for min brug af »samfundsmæssige kriterier«.

Jeg er ikke utilbøjelig til at dele hans forbehold. Udgangspunktet for at etablere disse fem kriterier: enhed, det almene, det nationale, det komplekse og hensynet til elevernes interesser, var et forsøg på at registrere den sociale praksis, den samfundsmæssige kontekst, som i varierende grad må være forudsætninger for brugen af almindelse. Jeg er her inspireret af diskursanalysens distinktion mellem teksten set under henholdsvis en diskursiv og en sociale praksis. Jeg har således fulgt og analyseret almindelse som den fremstår i teksterne, men jeg savnede en matrix for at se disse begrebmæssige udtryk i en fænomenverdens sammenhæng. Det kunne være sket implicit, og andre kriterier kunne være inddraget, men i en afhandling af den foreliggende karakter nåede jeg frem til at foretrække en eksplicit refleksion over den sociale praksis. Jeg nøjedes med fem kriterier, samfundsmæssige forudsætninger for almindelsens funktion, og det kan måske virke en smule arbitrært. Jeg mener heller ikke, at det sidste ord er sagt i denne sammenhæng, men fastholdelsen af de fem kriterier gjorde det muligt at styrke afhandlingens komparation over tid, og det har – efter min mening – medvirket til bedre at kunne forklare, hvorfor begrebet i nogle perioder blev meget brugt og i andre ikke blev nævnt.

Det er mit håb, at den interesse, der har været for min afhandling, kan resultere i ny forskning. Nye teorivinkler vil kunne problematisere andre sider af begrebet, og en anden metode vil kunne belyse områder, som jeg har måttet forbigå. Endelig er det mit håb, at min begrebsanalyse kan inspirere forskere til at arbejde med almindelsens fænomenside og med inddragelse af et andet empirisk materiale kan nå til indsigt i, om der er en forbindelse mellem en intensiv brug af begrebet almindelse og den daglige undervisning. Det vil forudsætte undersøgelser af udviklingen i fagenes undervisningspraksis, hvormed vi endnu ved beskæmmende lidt.

Harry Haue (f. 1941). Dr.phil, lektor ved Dansk Institut for Gymnasiepædagogik ved Syddansk Universitet. Forfatter af lærebøger til gymnasiets historieundervisning og bidrager til flere videnskabelige værker, bl.a. Kvalitetens vogter. Statens tilsyn med gymnasieskolerne 1848-1998. Redigerede sammen med Vagn Skovgaard-Petersen Uddannelseshistorie i årene 1988-98. Forsvarede i 2003 afhandlingen Almendannelse som ledestjerne. En undersøgelse af almindannelsens funktion i dansk gymnasieundervisning 1775-2000, for den filosofiske doktorgrad. Foto: Chr. Glenstrup.